

received knowledge in psychology, pedagogy, professional techniques to consolidate and deepen them by the way of individual work, to realize the responsibility and complexity of the teacher's work, to help to increase the element of intensification and individualization of professional activity of a future teacher, which positively affects the identification and formation of pedagogical abilities of the students.

The study does not exhaust all aspects of the problem. The pedagogical patterns, didactic principles, conditions of formation of readiness of the students to the creative professional activity may be promising directions for further research.

Key words: *creativity, creative potential, a future English teacher, teaching practice, self-development, pedagogical activity.*

УДК 378.001+161.225

Ю. А. Горщенко

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського»

ОБҐРУНТУВАННЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ З РОЗВИТКУ ЕСТЕТИЧНИХ ОЦІННИХ СУДЖЕНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

У статті розглянуто естетичні оцінні судження як важливий критерій професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, розкрито сутність експериментально-дослідної роботи з розвитку естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи у процесі вивчення мистецьких дисциплін. Доведено, що розвиток естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи у процесі вивчення мистецьких дисциплін буде більш ефективним, якщо в навчально-виховний процес вищого педагогічного навчального закладу впровадити такі педагогічні умови: створення естетичного середовища вищого навчального закладу, забезпечення інтеграції дисциплін мистецького спрямування в розвитку естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи, використання активних методів у розвитку естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи.

Ключові слова: *естетичні оцінні судження, майбутні вчителі початкової школи, експериментально-дослідна робота.*

Постановка проблеми. Зміст освітньо-кваліфікаційної характеристики бакалаврів спеціальності початкова освіта та навчальних робочих програм передбачає набуття студентами знань і вмінь естетичного характеру. Визначено, що одним із важливих професійно-педагогічних критеріїв майбутнього вчителя є вміння правильно оцінювати твори мистецтва й аргументовано пояснювати своє ставлення до них. Майбутній учитель насамперед мусить навчитися слухати й оцінювати музику, образотворче мистецтво, хореографічні та літературні твори, усвідомлювати, що вони виховують, до чого закликають саме у процесі підготовки у ВНЗ. Натомість розвиткові естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової ланки освіти не приділено належної уваги під час досліджень.

Таким чином **метою статті** є обґрунтування експериментально-дослідної роботи з розвитку естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи у процесі вивчення мистецьких дисциплін.

Аналіз актуальних досліджень. Різні аспекти проблеми формування естетичних оцінних суджень особистості досліджувалися в роботах: філософів (М. Бердяєв, І. Зязюн, М. Коган, О. Лосєв); педагогів (Л. Масол, О. Мелік-Пашаєва, Н. Миропольська, Г. Шевченко); мистецтвознавців (В. Громова, А. Канцедікас, Т. Кузнецова, А. Салтиков; психологів (І. Бех, Л. Виготський, Є. Назайкінський, Б. Теплов) та ін.

Аналіз наукової літератури із зазначеної проблеми показав, що проблема розвитку естетичних оцінних суджень залишається далекою від свого остаточного завершення. І саме тут відкриваються широкі перспективи для подальших досліджень щодо підвищення педагогічної ефективності діяльності вищих навчальних закладів у цьому напрямі та впровадження експериментально-дослідної роботи з розвитку естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Констатувальний етап дослідження здійснювався з метою вивчення стану розвитку естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи, визначення якісних і кількісних характеристик зазначеного розвитку у процесі вивчення мистецьких дисциплін. У констатувальному етапі експерименту взяли участь студенти спеціальності «Початкове навчання» Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського (146 осіб, що склали експериментальну групу) та Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка (152 особи, що склали контрольну групу).

На цьому ж етапі були визначені компоненти розвитку естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи, критерії та їх показники було дібрано відповідні методики, що використовувалися в ході експериментально-дослідної роботи (див. табл. 1).

Таблиця 1

Складові, критерії, показники та методики діагностики рівнів розвитку естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи

компоненти	критерії	показники	методики
діяльнісний/когнітивний	поведінковий/знаннявий	обізнаність щодо історії мистецтва	завдання «Історія мистецтва»
		наявність знань щодо видів і жанрів мистецтва	картка оцінки сформованості знань видів і жанрів мистецтва
		наявність знань щодо композиційної структури	картка самооцінки сформованості знань композиційної структури
діяльнісний	поведінковий	сформованість комунікативних умінь	діагностика ефективності педагогічних комунікацій (модифікований варіант анкети О. Леонтьєва)

		сформованість організаційних умінь	експрес-діагностика організаторських здібностей
		сформованість умінь емоційної регуляції	Тест Айзенка на емоційну стабільність
естетичний	естетично-чуттєві	уміння естетичного сприймання	завдання «Ван гог»
		сформованість естетичного почуття	завдання «Матісс»
		сформованість естетичного смаку	питальник
аналітичний	оцінно-аналітичний	сформованість умінь оцінювати твори мистецтва	завдання «Художньо-естетичний аналіз літературного/мистецького твору»
		сформованість уміння аналізувати власну естетично-оцінну діяльність	картка самооцінки сформованості вміння аналізувати власну естетично-оцінну діяльність

Для діагностики рівнів розвитку естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи було виділено показники ознак зазначеної якості за кількістю балів: 4 бали – ознака розвинена яскраво; 3 бали – ознака розвинена середньо; 2 бали – ознака розвинена слабко; 1 бал – ознака розвинена надзвичайно слабко. Середній бал за сукупністю ознак визначав рівень розвитку естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи. Відповідно до цього було виявлено 3 рівні розвитку естетичних оцінних суджень: високий рівень (4–5 балів) – якості проявляються завжди, яскраво, мають розвинений характер; середній рівень (2–3,9 балів) – якості проявляються майже завжди, але на недостатньому рівні; низький рівень прояву якості (1–1,9 балів) – якості характеризуються слабким проявом ознак, мають епізодичний характер, вони виявляються дуже рідко чи не виявляються зовсім.

Для оцінки рівнів розвитку естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи використовувалася діагностувальна процедура вивчення ступеня прояву показників визначених критеріїв, що дозволило віднести їх до того чи того рівня.

Високий рівень характерний для студентів, які мають міцні знання з історії мистецтва, можуть назвати відомих митців, знайти та зазначити їхні твори з-поміж інших, розуміються на жанрових і видових мистецьких різновидах, уміють описати композиційну структуру твору. Майбутні вчителі мають знання та практичні вміння з організації власної діяльності, мають розвинені комунікативні вміння й уміло їх використовують під час аналізу та оцінювання твору. Студенти цього рівня демонструють яскраво виражені естетичні почуття, мають розвинене естетичне сприйняття, а також виявляють естетичний смак; вони вміють майстерно організовувати естетично-оцінну та

мистецьку діяльність молодших школярів, відчують задоволення від мистецької роботи; відрізняються вмінням швидко й легко емоційно врегулювати себе. Студенти мають досвід і стійку схильність до самоаналізу власної діяльності щодо оцінювання мистецьких творів та самооцінки своїх якостей і професійних дій; вони вміло використовують методи естетичної оцінки, правильно оцінюють досягнуті результати, вміють виявляти й виправляти наявні помилки у своїй діяльності.

Середній рівень притаманний студентам, які достатньо добре володіють знаннями з історії мистецтва, але не завжди можуть співвіднести авторів з їхніми творами, зазначити провідну рису окремого майстра. У таких студентів наявні знання щодо видів мистецтва, але, що стосується жанрів мистецтва, то вони можуть зазначити стильові напрямлення лише окремих видів. Майбутні вчителі не виявляють відповідного рівня організаційних і комунікативних здібностей, недостатньо активні в організаторській діяльності; у них спостерігаються труднощі під час аналізу й оцінювання мистецьких творів та власної діяльності щодо цього. Студенти цього рівня не завжди вміють застосувати навички саморегуляції на практиці. У таких студентів наявні нестійкі естетичні почуття, естетичне сприйняття проявляється ситуативно, естетичний смак розвинений.

Низький рівень притаманний студентам, які погано володіють знаннями з історії мистецтва, не можуть співвіднести авторів з їхніми творами, зазначити провідну рису окремого майстра. У таких студентів дуже слабкі знання щодо видів мистецтва, вони майже не орієнтуються в жанрах мистецтва. Майбутні вчителі виявляють низький рівень організаційних і комунікативних здібностей, пасивні в організаторській діяльності. Студенти цього рівня не вміють застосувати навички саморегуляції на практиці. У таких студентів наявні нестійкі естетичні почуття, естетичне сприйняття проявляється ситуативно, естетичний смак майже нерозвинений. Майбутні вчителі не схильні до самоаналізу діяльності, твори оцінюють іноді поверхово.

Метою формувального етапу експерименту була перевірка ефективності реалізації педагогічних умов у ході поетапного розвитку естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи, що ґрунтувалася на впровадженні в освітній процес факультету початкового навчання розробленої моделі.

Теоретичне дослідження проблеми розвитку естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи, результати пошуково-розвідувального етапу дослідження дали змогу побудувати експериментальну модель розвитку естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи під час вивчення мистецьких дисциплін у процесі навчання у вищому педагогічному закладі освіти, яка передбачала проведення поетапної цілеспрямованої роботи.

Так, ознайомлювальний етап експериментальної моделі передбачав набуття майбутніми вчителями необхідних знань щодо розвитку естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи в загальноосвітньому навчальному закладі. Засобами реалізації на цьому етапі виступали лекції, семінари, диспути, дискусії, міні-лекції, які ґрунтувалися як на поданні навчального матеріалу викладачем під час спецкурсу, в межах вивчення мистецьких дисциплін, під час позааудиторної роботи, так і передбачали самостійну пошуково-дослідницьку діяльність студентів.

На основному етапі здійснювалося формування практичних умінь щодо висловлювання естетичних оцінних суджень, відпрацювання їх шляхом упровадження активних методів навчання: різноманітних тренінгів, ділових і рольових ігор, аналізу мистецьких творів, проведення різних позааудиторних видів роботи (виховні заходи, конкурси, розробка й захист проектів тощо).

Практико-орієнтований етап передбачав застосування студентами здобутих знань, умінь і навичок безпосередньо в умовах контакту з творами мистецтва під час відвідувань музеїв, виставок, зустрічей з видатними митцями та під час навчально-виховного процесу на практичних заняттях мистецьких дисциплін, у ході виконання індивідуальних навчально-дослідницьких завдань.

Під час впровадження моделі розвитку естетичних оцінних суджень було доведено, що розвиток естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи відбувається ефективно, якщо реалізуються такі педагогічні умови: створення естетичного середовища вищого навчального закладу, забезпечення інтеграції дисциплін мистецького спрямування в розвитку естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи, використання активних методів навчання.

Зазначимо, що поетапна реалізація педагогічних умов комплексно впливала на формування визначених компонентів розвитку естетичних оцінних суджень (когнітивний, діяльнісний, естетичний, аналітичний), сформованість яких оцінювалася за допомогою відповідних критеріїв (знаннєвий, поведінковий, естетично-почуттєвий, оцінно-аналітичний). Результатом реалізації моделі виступив розвиток естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи.

Цілеспрямована робота з розвитку естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи здійснювалась зі студентами експериментальної групи впродовж трьох років (2–4 курси) в ході викладання спецкурсу «Основи розвитку естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи», а також під час викладання мистецьких дисциплін «Образотворче мистецтво з методикою викладання», «Музичне мистецтво з методикою навчання», «Основи сценічного та екранного мистецтва з методикою навчання», «Основи хореографії з методикою навчання»,

«Основи культури і техніки мовлення», «Дитяча література», а також у позааудиторній діяльності студентів.

Експериментальна робота передбачала впровадження в експериментальній групі визначених і теоретично обґрунтованих педагогічних умов, які повинні були сприяти оновленню змісту, а також активізації методів і форм організації навчальної та позааудиторної діяльності студентів у напрямку розвитку їх естетичних оцінних суджень. У контрольній групі навчання здійснювалося за традиційною програмою, без суттєвих змін і без цілеспрямованої роботи з розвитку естетичних оцінних суджень.

По завершенні цілеспрямованої роботи під час експерименту було проведено другий зріз, метою якого було виявлення змін у рівнях розвитку естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи в експериментальних і контрольних групах за методиками, які застосовувалися на констатувальному етапі експерименту.

На підставі одержаних унаслідок проведення вищезазначених діагностик результатів було визначено рівні розвитку естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи на прикінцевому етапі експерименту. Порівняльні дані рівнів розвитку естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи на констатувальному та прикінцевому етапах експерименту наведено в таблиці 2.

Таблиця 2

Порівняльні дані рівнів розвитку естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи на початковому і прикінцевому етапах експерименту в експериментальних та контрольних групах

		Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
		%	абс	%	абс	%	абс
ЕГ (146 осіб)	констатувальний етап	19	28	41,5	60	39,5	58
	прикінцевий етап	40,3	59	51	74	8,7	13
КГ (152 особи)	констатувальний етап	20	31	42	65	37	56
	прикінцевий етап	25,8	39	49,2	75	25	38

Як ми бачимо з таблиці 2, в експериментальній групі відбулися значні зміни в результатах рівнів розвитку естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи: на високому рівні результати збільшилися на 21,3 %, на середньому – на 9,5 %, на низькому рівні результати зменшилися на 30,8 %. Одержанню таких результатів сприяло проведення цілеспрямованої роботи щодо розвитку естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи в ході впровадження експериментально-дослідної роботи.

У контрольній групі також відбулися певні зміни в результатах рівнів розвитку естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи, однак, не дуже значні. Так, на високому рівні результати

збільшилися лише на 5,8 %, на середньому рівні – на 7,2 %, на низькому рівні результати зменшилися на 12 %.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, обґрунтовано експериментально-дослідну роботу з розвитку естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи у процесі вивчення мистецьких дисциплін, доведено її результативність.

На підставі одержаних результатів, доходимо висновку про доцільність реалізації у вищому навчальному закладі експериментальної моделі розвитку естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи під час вивчення мистецьких дисциплін, що передбачає розвиток визначених когнітивного, діяльнісного, естетичного й аналітичного компонентів зазначеного феномена. Також вищезазначене доводить, що розвиток естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи у процесі вивчення мистецьких дисциплін буде більш ефективним, якщо в навчально-виховний процес вищого педагогічного навчального закладу впровадити такі педагогічні умови: створення естетичного середовища вищого навчального закладу, забезпечення інтеграції дисциплін мистецького спрямування в розвитку естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи, використання активних методів у розвитку естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи.

До перспективних напрямів подальших наукових досліджень віднесено створення та впровадження розширених інтегрованих курсів із розвитку естетичних оцінних суджень майбутніх учителів початкової школи у зміст вищої педагогічної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев В. И. Педагогика творческого саморазвития. – Кн.1 [инновационный курс] / В. И. Андреев. – Казань : КГУ, 1996. – 550 с.
2. Горщенко Ю. А. Формування оцінно-естетичних суджень у майбутніх учителів початкової школи в навчальному процесі вищої школи / Ю. А. Горщенко // Наука і освіта : зб. наук. пр. – Одеса, 2014. – № 7. – С. 67–71.
3. Міщук І. М. Компоненти професійно-педагогічної комунікативності учителя [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://intkonf.org/mischuk-im-komponenti-profesiyno-pedagogichnoyi-komunikativnosti-vchitelya>.

РЕЗЮМЕ

Горщенко Ю. А. Обоснование экспериментально-опытной работы по развитию эстетических оценочных суждений будущих учителей начальной школы в процессе изучения художественных дисциплин.

В статье рассмотрены эстетические оценочные суждения как важный критерий профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы, раскрыта сущность экспериментально-исследовательской работы по развитию эстетических оценочных суждений будущих учителей начальной школы в процессе изучения художественных дисциплин. Доказано, что развитие эстетических оценочных суждений будущих учителей начальной школы в процессе изучения художественных дисциплин будет более эффективным, если в учебно-воспитательный

процесс высшего педагогического учебного заведения создать следующие педагогические условия: создание эстетической среды высшего учебного заведения, обеспечение интеграции дисциплин художественного направления в развитие эстетических оценочных суждений будущих учителей начальной школы, использование активных методов эстетических оценочных суждений будущих учителей начальной школы.

Ключевые слова: эстетические оценочные суждения, будущие учителя начальной школы, экспериментально-исследовательская работа.

SUMMARY

Horschenko Yu. Justification of Experimental Research on the Development of Aesthetic Evaluative Judgments of Primary School Teachers in the Process of Artistic Disciplines.

The article deals with aesthetic value-judgments as an important criterion for training of the future primary school teachers. The essence of the experimental research on evaluation of development the future primary school teachers' aesthetical evaluative judgments in the process of study the artistic disciplines is described.

The ascertaining phase of the research has been carried out to examine the state the future primary school teachers' aesthetical evaluative judgments and the determination of the qualitative and quantitative characteristics of this development in the process of studying the artistic disciplines.

The purpose of forming stage of the experiment was to test the effectiveness of implementation of the pedagogical conditions during the phased development the future primary school teachers' aesthetically evaluative judgments, which was based on the implementation the developed model in the educational process of the elementary education faculty.

To complete the purposeful work with the experiment the second quiz was realized, which aimed at identifying the changes in the levels of the development the future primary school teachers' aesthetically evaluative judgments. The quiz was realized in the experimental and control groups with the help of the methods that were used on the ascertaining phase of the research.

On the basis of the results, we have concluded about the feasibility in higher education experimental model of aesthetic evaluative judgments of primary school teachers in the study of artistic disciplines, involving cognitive development, active, aesthetic and analytical components of this phenomenon. The development of aesthetic evaluative judgments of primary school teachers in the study of artistic disciplines will be more effective if such pedagogical terms as creating an aesthetic environment of the university, ensuring the integration of disciplines in art direction evaluation of aesthetic judgments of primary school teachers, using active methods in the evaluation of aesthetic judgments of primary school teachers are implemented in the educational process of higher pedagogical educational institution.

Based on the results, we concluded the advisability of the realization the experimental model for the development the future primary school teachers' aesthetically evaluative judgments in the process of study the artistic disciplines in the system of university education.

Key words: aesthetic evaluative judgments of primary school teachers, experimental and research work.